

3. JEDEN CHRZEST NA ODPUSZCZENIE GRZECHÓW (Sekcja Patrystyczna, Kielce, 23-24 IX 2002)

W dniach 23-24 września odbyło się doroczne spotkanie członków Sekcji Patrystycznej, działającej przy Komisji Episkopatu Polski ds. Nauki Katolickiej. Motywem przewodnim obrad był artykuł Credo: „*Unum baptisma in remissionem peccatorum*”. Każdy dzień obrad rozpoczął się od Mszy Świętej. Pierwszego dnia koncelebrazę przewodniczył i homilię wygłosił ordynariusz Diecezji Kieleckiej JE ks. bp Kazimierz Ryczan; w drugim dniu głównym celebransem był i homilię wygłosił ks. prof. Marek Starowieyski.

Obrady otworzył przewodniczący Sekcji Patrystycznej ks. prof. J. Naumowicz (UKSW, Warszawa), który po powitaniu uczestników oraz po krótkim wprowadzeniu w problematykę poprosił ks. prof. F. Drączkowskiego (KUL, Lublin) o przewodniczenie sesji przedpołudniowej. Jako pierwszy wystąpił o. prof. H. Pietras (Ignatianum, Kraków), który przedstawił referat pt. *Jeden chrzest na odpuszczenie grzechów - próba zrozumienia świadectw patrystycznych*. Prelegent zrelacjonował poglądy na temat chrztu od Justyna Męczennika po Ojców Soboru Nicejskiego (kiedy to wprowadzono do Symbolu formułę *unum baptisma*). Podsumowując naukę starochrześcijańskich pisarzy, prelegent przypomniał najistotniejsze stwierdzenia: chrzest w Kościele Katolickim jest jeden (tak jak jedna jest śmierć Chrystusa, gładząca skutki grzechu pierwotnego); chrzest odpuszcza grzechy popełnione wcześniej, posiada też skutki na przyszłość, sprawia bowiem, iż człowiek może odpokutować za grzechy popełnione po chrzcie; w ponownym nawróceniu, które dokonuje się przez „powtórny pokutę”, pomagają dary Ducha Świętego (udzielone podczas chrztu). Prelegent podkreślił, iż „powtórna pokuta” pozwala człowiekowi zapanować nad grzechem, daje mu też szansę uniknięcia skazującego wyroku na sądzie ostatecznym. Do wątku „powtórnej pokuty” nawiązał drugi prelegent – ks. prof. E. Staniek (PAT, Kraków) – który mówił na temat „*Paenitentia secunda*” – *odpuszczenie grzechów po chrzcie*. Prelegent rozpoczął swoje rozważania od analizy wypowiedzi o pokucie w *Didache* i *Pasterzu Hermasa*, a następnie przedstawił nauczanie na ten temat w pismach Tertuliana, św. Cypriana, Pacjana z Barcelony, św. Ambrożego i św. Leona Wielkiego oraz mnichów irlandzkich (których poglądy wpłynęły na pisarzy VI wieku). Stwierdził, iż chrześcijaństwo w ogóle zmieniło nastawienie do grzeszników, dając człowiekowi możliwość ponownego nawracania się i odpokutowania swoich grzechów; przypomniał, iż *paenitentia secunda* nie obejmowała jedynie trzech grzechów – zabójstwa, apostazji i cudzołóstwa (dla których stosowana była pokuta jednorazowa), a także wskazał na związek pojęcia pokuty z biblijną *metanoią*. W dyskusji, w której udział wzięli ks. prof. B. Czesz, ks. prof. F. Drączkowski, ks. prof. S. Longosz, ks. dr L. Misiarczyk, ks. prof. J. Naumowicz, ks. dr hab. L. Nieścior, ks. prof. M. Starowieyski i ks. prof. A. Żurek, pojawiły się przede wszystkim kwestie o charakterze moralno-egzystencjalnym, m.in. zastanawiano się nad przyczynami powrotu do grzechu po chrzcie. Zarówno dyskutanci jak i prelegenci byli zgodni, iż sytuacja ta ma związek ze słabą świadomością istnienia w człowieku skazy pierwotnej, która czyni go podatnym na zło, z czym z kolei wiąże się proces ciągłego nawracania się grzesznika i „druga pokuta”, stanowiąca świadectwo Bożego

miłosierdzia; w tym kontekście pojawiły się obawy, iż pokuta może być traktowana jedynie jako „furtka”, przez którą grzesznik powrócić może na łono Kościoła. W dyskusji padały też pytania dotyczące historii wyrażenia „jeden chrzest na odpuszczenie grzechów” oraz publicznego wyznania grzechów, którego – jak zauważono – nie popierali zbytnio Ojcowie Kościoła; podkreślano, iż publiczna pokuta dotyczyła jedynie trzech grzechów ciężkich (zabójstwo, odstępstwo od wiary i cudzołóstwo).

Na wniosek przewodniczącego Sekcji Patrystycznej ks. prof. J. Naumowicza sesję popołudniową rozpoczęto od prezentacji planów wydawniczych poszczególnych ośrodków. Jako pierwsi wystąpili przedstawiciele środowiska lubelskiego (KUL): ks. prof. S. Longosz oraz prof. B. Wronikowska. Plany wydawnicze środowiska warszawskiego (UW, UKSW) prezentowali ks. prof. M. Starowieyski i ks. prof. J. Naumowicz. Najbliższe propozycje wydawnictwa WAM (Kraków) przedstawił o. prof. H. Pietras. Natomiast ks. prof. B. Czesz, reprezentujący środowisko poznańskie (UAM) zwrócił uwagę na reprints i nowe przekłady w ramach wznowionej serii POK. Następnie przystąpiono do prezentacji referatów; tej części sesji przewodniczył ks. prof. H. Wójtowicz. Jako pierwszy wystąpił ks. dr R. Zarzeczny (UAM, Toruń), który przedstawił referat pt. *Żydowski chrzest prozelitów a inicjacja chrześcijańska – niektóre podobieństwa i różnice*. Prelegent na wstępie stwierdził, iż u Żydów, poza obrzezaniem (które było warunkiem przyjęcia do judaizmu) istniała również instytucja pewnego chrztu. Następnie zaprezentował świadectwo Talmudu na ten temat, a na koniec zestawił podobieństwa i różnice w przygotowaniu do chrztu oraz w jego sprawowaniu wśród Żydów i pierwszych chrześcijan. Drugi referat na temat *Edykt Kaliksta i jego znaczenie w dziejach pokuty* wygłosił ks. dr J. Krykowski (WSD, Łowicz). Prelegent odwołał się do dwóch pisarzy – Tertuliana i Hipolita – którzy w polemice z edyktem Kaliksta (wprowadzającym możliwość powtórnej pokuty dla winnych bałwochwalstwa/heretki, zabójstwa lub cudzołóstwa) oraz w ocenie wydarzeń z tym edyktem związanych, zajęli różne stanowiska. Hipolit przede wszystkim oskarżał Kaliksta o wprowadzenie innowacji, Tertulian zaś przeciwstawiał się innej (różnej od jego własnej) koncepcji Kościoła; wg Tertuliana władza odpuszczania grzechów w Kościele nie dokonuje się automatycznie przez sukcesję – aby mieć władzę Piotra należy również mieć jego „ducha”. Jako trzeci wystąpił ks. dr B. Czyżewski (UAM, Poznań), który mówił na temat – *Odpuszczenie grzechów w katechezach chrzcielnych św. Ambrożego*. Prelegent omówił następujące zagadnienia: figury chrzcielne zapowiadające odpuszczenie grzechów, skutki odpuszczenia grzechów, znaczenie wody chrzcielnej w odpuszczeniu grzechów; podkreślił, iż przedstawione przez Ambrożego figury chrzcielne stanowiły przede wszystkim uzasadnienie, iż chrzest i związane z nim odpuszczenie grzechów zapowiadała cała tradycja. Omawiając znaczenie wody chrzcielnej stwierdził, iż według Ambrożego odpuszcza ona grzechy dzięki Duchowi Świętemu oraz modlitwie zawierającej pochwałę Krzyża Chrystusa (prelegent wspominał też o obrzędzie umycia nóg, wiążącym się z odpuszczeniem grzechów). Dzięki łasce ochrzczonej staje się nowym stworzeniem (otrzymuje nowe życie), staje się przybranym dzieckiem Boga (brater Chrystusa) oraz Jego dziedzicem. Odpuszczenie grzechów w chrzcie sprawia, iż człowiek staje się godny, by przyjmować Komunię świętą. W dyskusji głos zabrali

prof. T. Górski, o. dr hab. L. Nieścior, o. prof. H. Pietras i ks. prof. A. Żurek. W odniesieniu do referatu ks. dr J. Krykowskiego – zwrócono uwagę na problem autentyczności świadectw Hipolita oraz na aspekt ekonomiczny i polityczny konfliktu. Pytania skierowane do ks. B. Czyżewskiego dotyczyły głównie obrzędu obmycia nóg; zgadzono się, iż może to być figura chrzcielna.

W drugim dniu obrad ks. prof. J. Naumowicz poprosił o przewodniczenie ks. prof. A. Żurka (PAT, Tarnów). Najpierw przedstawiono komunikaty prezentujące siedem prac doktorskich i habilitacyjnych. Rozpoczęto od prezentacji czterech rozpraw doktorskich. Jako pierwszy problematykę swojej dysertacji pt. *Midrasz w „Dialogu z Tryfonem” św. Justyna* przedstawił ks. dr L. Misiarczyk (WSD, Plock). Celem pracy było wskazanie i opisanie źródeł (judaistycznych), z jakich korzystał św. Justyn oraz odpowiedź na pytanie, czy chrześcijanie mieli arbitralną, różną od judaizmu, interpretację Pisma świętego? Autor, powołując się na przykład egzegezy w piśmie Justyna, doszedł do wniosku, że chrześcijanie nie mieli takiej (arbitralnej/niezależnej) interpretacji. Z kolei drugi prelegent – ks. dr G. Jaśkiewicz (WSD, Siedlce) – zaprezentował pracę pt. *Keryks, kerygma w „Mowach” Grzegorza z Nazjanzu*. Celem rozprawy było m.in. odniesienie nauczania św. Grzegorza z Nazjanzu do współczesności. Autor podkreślił, iż zwłaszcza obecnie Kościół potrzebuje świadectwa dojrzałej wiary. Pytania prelegentom zadali m.in. prof. T. Górski, ks. prof. E. Staniek, ks. prof. M. Starowieyski i ks. prof. A. Żurek. Dyskutanci uznali potrzebę badań przeprowadzonych przez pierwszego autora, stwierdzając, że dopiero na tle wspólnych źródeł żydowsko-chrześcijańskich można właściwie naświetlić sytuację sporu chrześcijaństwa z judaizmem. Drugiego prelegenta pytano głównie o kwestie terminologiczne (m.in. o wymienione w tytule terminy *keryks* i *kerygma*). Dwie kolejne prezentacje wprowadziły słuchaczy w krąg patrologii orientalnej. Ks. dr A. Uciecha (UŚ, Katowice) przedstawił pracę pt. *Ascetyczna nauka w „Mowach” Afrahata*. W pracy tej Autor podjął problem nauczania ascetycznego zawartego w 23. *Mowach* perskiego pisarza. Autor stwierdził, iż dla Afrahata celem doskonalenia był człowiek zintegrowany, w którym cielesność została podporządkowana duchowi (przykładem doskonałego zintegrowania jest Chrystus). Ks. dr R. Szmurło (UKSW, Warszawa) przedstawił natomiast pracę na temat: *Życie monastyczne według Szenutego z Atripe*. Celem pracy było przedstawienie organizacji i funkcjonowania tzw. Białego Klasztoru z Atripe na podstawie tekstów Szenutego. Pytanie przewodnie brzmiało: czy monastycyzm szenutiański stanowił kontynuację tradycji pachomiańskiej, czy też pojawił się jako odmienny, oryginalny nurt cenobityczny? Odpowiadając na tak postawione pytanie, Autor doszedł do wniosku, iż Szenute posiadał tekst reguły pachomiańskiej, i na jego tle tworzył aktualne modyfikacje. W dyskusji głos zabrali: ks. prof. B. Czesz, ks. prof. J. Naumowicz, o. prof. P. Nowak, o. prof. H. Pietras i ks. prof. M. Starowieyski. Pierwszego prelegenta pytano głównie o samą osobę Afrahata oraz o okoliczności odnalezienia jego pism, a także o adresatów jego *Mów* (czy były one kierowane do jakiejś konkretnej wspólnoty?). Większość pytań kierowanych do drugiego prelegenta dotyczyła głównie osoby pisarza; dyskutantów zainteresowało również stanowisko Szenutego w sporach chrystologicznych (spór z Nestoriuszem).

Na koniec przedstawiono trzy prace habilitacyjne. Jako pierwszy wystąpił ks. dr hab. J. Słomka (UŚ, Katowice), który zaprezentował pracę pt. *Eucharystia w czasach Ojców Kościoła*. Na wstępie prelegent stwierdził, że kwestię tę omawiał w kontekście relacji, jakie zachodzą między Eucharystią a Paschą. Powołując się na pisma wczesnochrześcijańskich autorów (m.in. Melitona z Sardes) doszedł do wniosku, iż u starożytnych chrześcijan Eucharystia nie była powtórzeniem Paschy, co potwierdzają różne daty obchodzenia świąt. Stwierdził też, iż pierwsi chrześcijanie nie pojmowali Eucharystii jako ofiary, bo to pojęcie pojawiło się później. Następnie ks. prof. T. Kołosowski (UKSW, Warszawa) przedstawił główne założenia i wnioski pracy pt. *Aktualne wartości tolerancji w ujęciu św. Augustyna*. Wychodząc od charakterystyki postawy tolerancji, jaką daje Augustyn, prelegent stwierdził, iż omówił relacje samej tolerancji do postaw pokrewnych, a następnie przedstawił aktualność poglądów św. Augustyna. Jako ostatni wystąpił ks. dr hab. L. Nieścior (UAM), przedstawiając pracę na temat: *Asceza chrześcijańska i filozofia w pismach Nila z Ancyry*. Prelegent powiedział, że istota myśli ascetycznej Nila zawiera się w nauce o dyscyplinach moralnych, dlatego też związek ascezy z filozofią analizował przede wszystkim na gruncie aretologii. Autor stwierdził, iż w pracy omówił dwa kluczowe – dla rozumienia ascezy – terminy, *askesis* i *praktiké* (oraz konteksty, w jakich są one używane). W dyskusji głos zabrali: ks. prof. B. Czesz, ks. dr B. Czyżewski, ks. dr L. Misiarczyk, o. dr P. Nowak, ks. dr K. Obrycki, ks. prof. Sz. Pieszczoł, o. prof. H. Pietras, ks. prof. E. Staniek i ks. prof. M. Starowieyski. W nawiązaniu do pierwszej prezentacji podjęto m.in. temat uobecnienia; stwierdzono, iż u Ojców greckich nie można pytać: „kto jest obecny w Eucharystii”? lecz „jakie daje ona skutki”? Kierując uwagę do drugiego prelegenta, przypomniano głównie historyczny kontekst wypowiedzi o tolerancji. Na zakończenie głos zabrali przewodniczący Sekcji Patrystycznej – ks. prof. J. Naumowicz, który podziękował gospodarzom oraz wszystkim uczestnikom.

Spotkaniu Sekcji Patrystycznej towarzyszyła trwająca przez dwa dni giełda książek oraz dubletów. Pierwszego dnia miała też miejsce prezentacja pierwszego numeru czasopisma biblijno-teologicznego „*Verbum Vitae*”, której dokonał ks. prof. H. Witczyk oraz prezentacja opublikowanej dysertacji doktorskiej: *Oblicza miłości: „miłość daje się poznać w sposób wieloraki”, cnoty pokrewne i towarzyszące agape według Klemensa Aleksandryjskiego* ks. dr P. Szczura, której dokonał sam autor.

Materiały nadesłane przez Elżbietę Kotkowską
opracowała Redakcja

4. CHRZEŚCIJAŃSTWO II-V WIEKU WOBEC ANTYCZNYCH TRADYCJI EZOTERYCZNYCH (Warszawa 16 X 2002)

W dniu 16.10. 2002 roku odbyło się w Warszawie sympozjum patrystyczne *Chrześcijaństwo II-V wieku wobec antycznych tradycji ezoterycznych* zorganizowane przez Sekcję Literatury Wczesnochrześcijańskiej na Wydziale Nauk Historycz-